

UBBFSEGA

Universitatea Babeș-Bolyai | Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor

Departamentul de Contabilitate și Audit

TEZĂ DE DOCTORAT

- REZUMAT -

Teorii și practici ale capitalului uman ca element tripartit al capitalului intelectual în sfera contabilității

Conducător științific:

Prof.univ.dr. Dumitru MATIȘ

Doctorand:

Nicoleta Maria CIOARA (căs. IENCIU)

Cluj-Napoca

2013

CUPRINS REZUMAT

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT / 3

CUVINTE CHEIE / 5

INTRODUCERE / 5

MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI DE CERCETARE / 6

METODOLOGIA CERCETĂRII / 7

STRUCTURA TEZEI DE DOCTORAT / 11

CONCLUZII GENERALE, LIMITE ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII / 15

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ / 22

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT

GLOSARUL ABREVIERILOR / 5

LISTA TABELELOR, FIGURILOR ȘI ANEXELOR / 6

INTRODUCERE / 9

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE / 14

CAPITOLUL 1 CAPITALUL INTELECTUAL: INCURSIUNE ȘI POZIȚIONARE ÎN STADIUL CUNOAȘTERII / 19

1.1. Fundamentare conceptuală și poziționare teoretică în sfera cunoașterii în domeniu / 20

1.1.1. Abordări conceptuale clasice și viziuni avangardiste / 20

1.1.1.1. Evoluția conceptului de capital intelectual / 20

1.1.1.2. Definierea capitalului intelectual și delimitări conceptuale / 24

1.1.2. Dimensionarea structurală a capitalului intelectual / 31

1.1.3. Propunerea unei taxonomii a capitalului intelectual / 37

1.2. Teorii privind capitalul intelectual / 43

CAPITOLUL 2 CAPITALUL UMAN: DE LA PARTE COMPONENTĂ LA ELEMENT DE SINE STĂTĂTOR / 49

2.1. Identificarea și delimitarea fundamentelor teoretice ale conceptului de capital uman / 50

2.2. Capitalul uman: dimensionare structurală / 55

2.3. Teorii ale capitalului uman / 61

2.4. Stadiul actual al capitalului uman în sfera contabilității: recunoaștere, evaluare și raportare / 67

2.4.1. Recunoașterea și evaluarea capitalului uman – o reflecție asupra literaturii de specialitate / 67

2.4.2. Raportarea capitalului uman din perspectiva literaturii de specialitate / 77

CAPITOLUL 3 IDENTITATEA CAPITALULUI UMAN: RECUNOAȘTERE ȘI EVALUARE FINANCIARĂ / 89

3.1. De la contabilitatea resurselor umane la poziționarea capitalului uman în sfera contabilității / 90

3.2. Dileme și controverse ale recunoașterii capitalului uman în cadrul situațiilor financiare / 94

3.3. Reglementări contabile internaționale versus reglementări contabile naționale / 98

3.4. Provocări și controverse ale evaluării capitalului uman / 107

3.5. De la valori non-monetare la valori monetare atribuite capitalului uman / 113

3.5.1. Evaluarea non-monetară a capitalului uman / 114

3.5.2. Evaluarea monetară a capitalului uman / 116

3.5.2.1. Abordări bazate pe venituri / 117

3.5.2.2. Abordări bazate pe costuri / 121

3.6. Tratatamentul contabil al capitalului uman din perspectiva existenței pieței active. Cazul industriei sportive / 126

3.6.1. Evaluarea “valorii invizibile” în cadrul situațiilor financiare în context sportiv / 127

3.6.2. Aspecte contabile privind recunoașterea dreptului de utilizare a jucătorilor / 134

3.6.3. Capitalul uman în industria sportivă și alte industrii / 137

CAPITOLUL 4 PARADIGME ALE RAPORTARII CAPITALULUI UMAN / 141

4.1. Cadre de raportare privind capitalul intelectual / 142

4.1.1. Primul val: scorecards / 143

4.1.2. Al doilea val: capitalul intelectual și procesul de creare de valoare / 150

4.1.3. Al treilea val: abordări narative / 153

4.1.4. Discuții preliminare aferente cadrelor de raportare privind capitalul uman / 159

4.2. Rapoarte privind capitalul intelectual/uman / 162

4.3. Implicații practice ale existenței raportului privind capitalul intelectual/uman. Cazul companiei Maxon Telecom / 168

CAPITOLUL 5 ANALIZA PRACTICILOR DE RAPORTARE A INFORMAȚIILOR PRIVIND CAPITALUL UMAN / 176

5.1. Cadrul teoretic al raportării capitalului uman / 177

5.2. Raportarea informațiilor privind capitalul uman: abordări metodologice / 179

5.2.1. Selectarea eșantioanelor / 179

5.2.2. Crearea grilei de analiză / 180

5.2.3. Dezvoltarea indicelui de raportare / 185

5.2.4. Factorii determinanți ai raportării capitalului uman / 187

5.3. Analiza gradului de raportare a informațiilor privind capitalul uman. Situație comparativă România - Franța / 194

5.3.1. Statistică descriptivă / 196

5.3.2. Matricea corelațiilor / 200

5.3.3. Analiza regresională a datelor colectate / 203

5.4. Dezvoltarea unui cadru de raportare a capitalului uman / 207

CONCLUZII GENERALE, LIMITE ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII / 213

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE / 220

ANEXE / 236

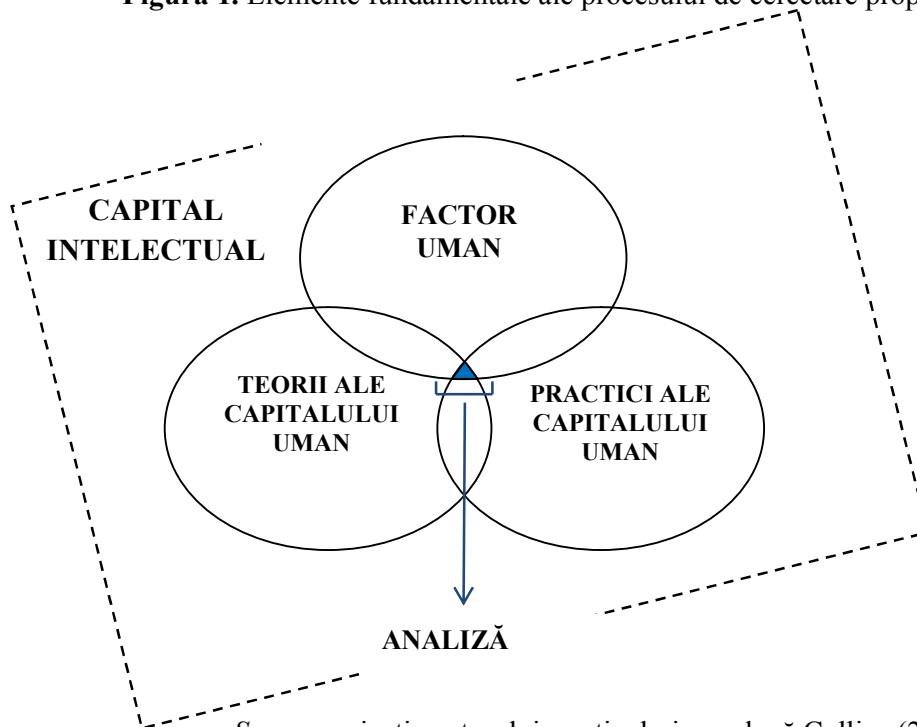
CUVINTE CHEIE

capital uman, capital intelectual, delimitări conceptuale, teorii ale capitalului uman/intelectual, dimensionare structurală, taxonomie, metode de evaluare, mod de recunoaștere, cadre de raportare, tratament contabil, reglementari contabile, piață activă, industrie sportivă, studii teoretice, cercetare teoretico-aplicativă, exemplificări practice, model regresional, factori determinanți ai raportării, analiză statistică.

INTRODUCERE

Orice demers științific își are originea în curiozitatea cercetătorului, în calitățile sale de observare și în dorința sa de a-și exprima opiniile, ideile formulate în urma unui proces de cercetare. Descrierea inadvertențelor între ceea ce se observă și ceea ce există poate să determine apariția unor propuneri de soluții pentru suprimarea acestui decalaj, generator de întrebări determinante pentru cunoașterea științifică. Plecând de la această premisă, ceea ce ne-am propus în cadrul acestui demers științific este conceperea unei cercetări complexe în cuprinsul căreia avem în vedere prezentarea fazelor de desfășurare a acesteia, detalierea obiectivelor generale și specifice temei de cercetare, a activităților, precum și a rezultatelor estimate așteptate. Pornind de la titlul tezei de doctorat pe care ne-am propus să o realizăm *“Teorii și practici ale capitalului uman, ca element tripartit al capitalului intelectual, în sfera contabilității”* am stabilit că prezentul proiect de cercetare se încadrează în contextul capitalului intelectual, context împărțit în trei zone principale de interes (Figura 1) pe care urmărim să le analizăm pe parcurs.

Figura 1. Elemente fundamentale ale procesului de cercetare propus

Sursa: proiecția autorului; particularizare după Collins (2010)

În sens general, elementele componente ale tezei de doctorat includ o combinație de reflecții asupra teoriilor privind factorul uman, asupra factorului uman privit din perspectiva contribuției acestuia la aplicarea teoriilor și practicilor care îl vizează și respectiv, reflecții asupra practicilor legate de capitalul uman, ca parte componentă a capitalului intelectual. Relațiile dintre aceste trei componente le vom analiza ciclic astfel: *factor uman - teorii*; *factor uman – practică și teorii – practică*, punând astfel în evidență rolul și importanța factorului uman privit atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

MOTIVAȚIA ALEGERII TEMEI DE CERCETARE

Tema de cercetare aleasă pentru realizarea acestui demers științific o reprezintă: „*Teorii și practici ale capitalului uman în sfera contabilității și a raportărilor financiare*”. Motivațiile alegerii temei sunt multiple:

- generozitatea temei;
- datorită faptului că se acordă din ce în ce mai mult interes din partea cercetătorilor din mediul academic acestei teme, fiind o temă cu caracter de noutate;
- puținele preocupări teoretice și practice care să ofere un tablou complet a ceea ce reprezintă capitalul uman pentru o entitate economică;
- faptul că în domeniul nostru de activitate din cadrul școlii economice clujene nu există o singură teză de doctorat care a avut în vedere abordarea activelor imobilizate cu trimitere în general la existența capitalului intelectual¹, fiind considerat un demers incipient;
- la nivel internațional și în special la nivel național, domeniul cercetărilor în sfera capitalului intelectual/capitalului uman este în fază oarecum de debut, în ciuda importanței pe care capitalul intelectual o prezintă, fiind în multe cazuri cea mai valoroasă resursă a unei entități (Campbell, 1994, 1995; Teece, 1998; Greening & Turban, 2000; Namasivayam & Denizci, 2006).

În cadrul prezentei lucrări, vom avea în discuție cu precădere capitalul uman ca parte componentă a capitalului intelectual, datorită faptului că prin aceasta dorim să reliefăm rolul, importanța și relevanța factorului uman într-o entitate economică ce dispune și de alte elemente considerate părți componente ale capitalului intelectual, precum capitalul structural și capitalul relațional, care ajută factorul uman la crearea de valoare adăugată. Considerăm că elementele componente ale capitalului intelectual generează beneficii economice pentru entitate, dar factorul uman reprezintă elementul-cheie în succesul unei afaceri.

Având în vedere argumentele menționate anterior, ne propunem un demers științific în cadrul școlii doctorale clujene și sperăm ca prin dezideratul propus, să clarificăm măcar o parte din

¹ Lect.univ.dr. Victor Oprean, 2006, “*Rolul informațiilor contabile referitoare la activele imobilizate, în cadrul procesului decizional*”, Cluj-Napoca.

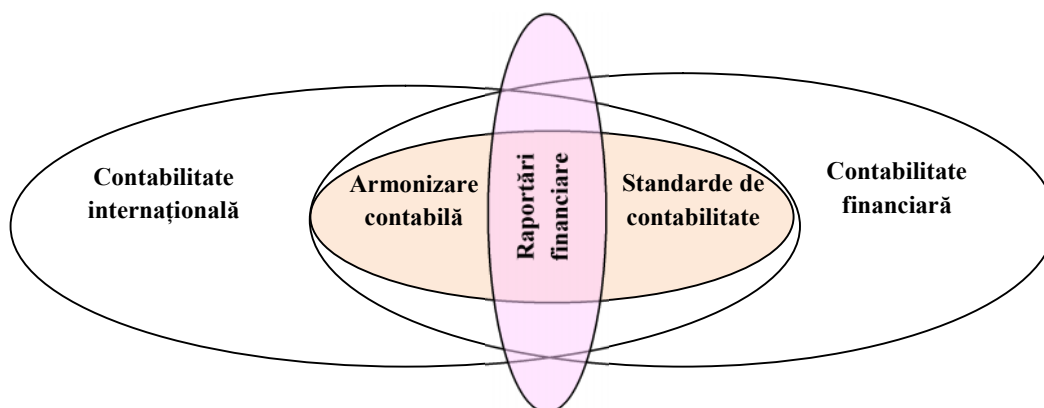
aspectele mai puțin abordate în literatura de specialitate și să evidențiem importanța factorului uman prin prisma unor studii teoretice și empirice, efectuate la nivel național și internațional, cu referire la entități cotate pe piețe de capital, entități reprezentative și cu relevanță economică pentru economiile la care se raportează.

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

Orice demers științific debutează prin prezentarea atât a ariei de cercetare, cât și a obiectului de cercetare. În ceea ce privește prezenta lucrare, poziționarea ariei de cercetare poate fi încadrată în sfera cercetărilor contabile, între cercetările existente în domeniul contabilității internaționale și cele din domeniul contabilității financiare. Mai exact, putem să poziționăm cercetarea de față în aria de cercetare a raportărilor financiare.

În vederea evidențierii importanței poziționării prezentei cercetări în sfera cunoașterii am recurs la adaptarea formei inițiale a reprezentării grafice realizate de Baker & Barbu într-un studiu publicat în anul 2007 astfel:

Figura 2. Sfera cercetărilor contabile

Sursa: adaptat după Baker & Barbu, 2007 (Ienciu & Mățiș, 2012, p. 343)

Demersul științific de față îmbină o serie de elemente metodologice cu caracter general, menite să faciliteze înțelegerea modalității de lucru întreprinsă. În acest sens, utilizând reprezentarea grafică de mai jos, am redat principalele elemente de referință la care am apelat pe parcursul lucrării propuse.

Figura 3. Metodologia de cercetare științifică

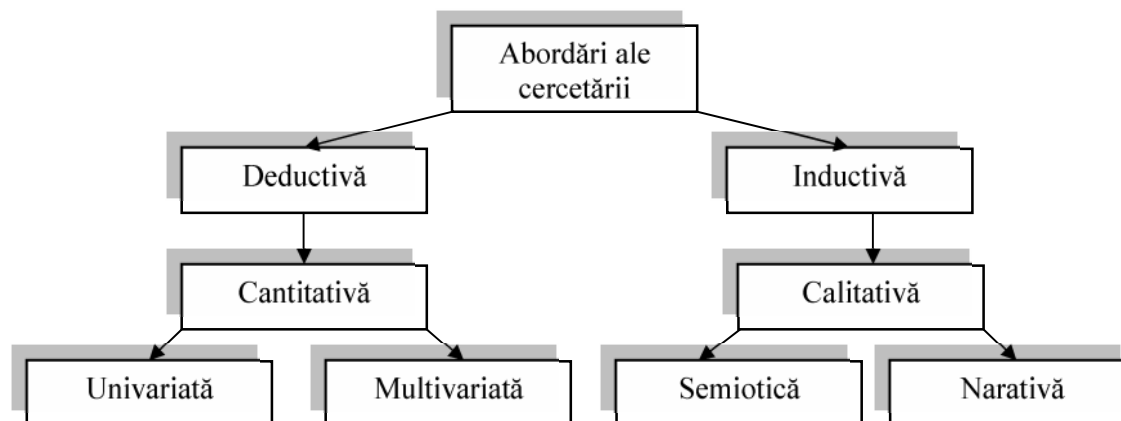
Curent de cercetare	Constructivism	Pozitivism
Abordări ale cercetării	Inductivă	Deductivă
Tipul cercetării	Narativ	Interpretativ
Metode de cercetare	Cantitativă	Calitativă
	Analiza de conținut	Comparația
	Colectare și interpretare date	Metode statistice
Orizont de timp	Longitudinal	Transversal
Surse de informare	Articole de specialitate	Cărți de referință și alte lucrări similare
	Standarde internaționale	Documente legislative

Sursa: adaptat după Barbu *et al.*, 2010, p.8

Din punct de vedere al curentelor de cercetare, lucrarea pe care ne-am propus să o realizăm se situează în cadrul curentului principal de cercetare, având o tentă pozitivistă, constructivistă, fără însă să lipsească unele abordări critice cu privire la conceptul de capital intelectual/capital uman.

Pentru a spori relevanța demersului pe care ni l-am propus, ca abordări ale cercetării am utilizat atât abordarea deductivă, cât și cea inductivă (Figura 4). Prin abordarea deductivă am avut în vedere prezentarea unor principii și date cantitative, generalizarea rezultatelor, explicarea legăturilor existente între diferite variabile, aplicarea unei teorii plecând de la datele avute. Prin abordarea inductivă am recurs la utilizarea de date din perspectivă calitativă, am oferit o înțelegere a contextului de cercetare și am prezentat rezultatele în detaliu așa cum au fost obținute.

Figura 4. Proceduri de analizare a datelor colectate

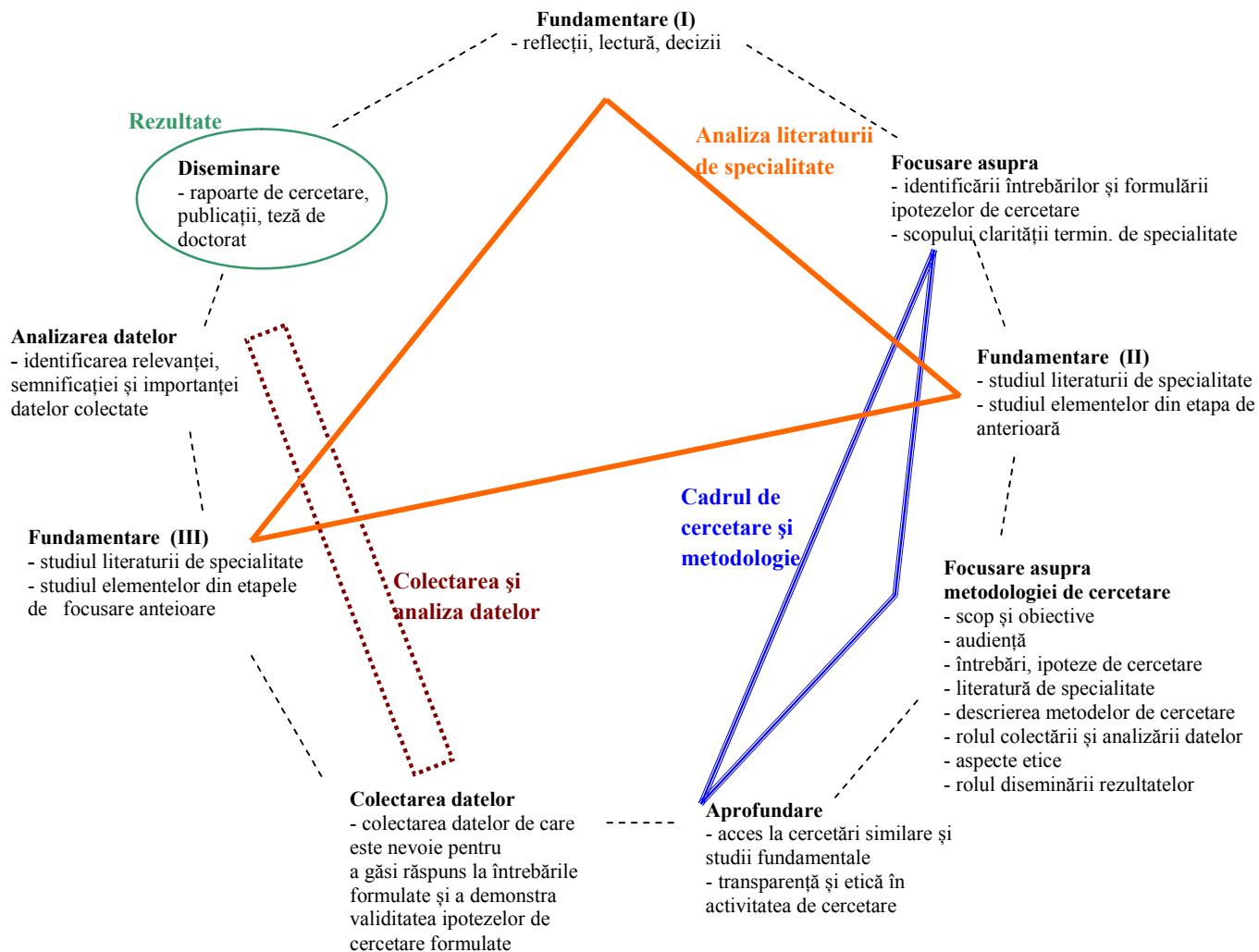
Sursa: proiecția autorului; adaptare după Collins (2010)

Privind tipologia cercetării, putem afirma faptul că teza de doctorat îmbină cercetarea teoretică, cu caracter narativ din capitolele 1, 2, 3 și 4 cu cercetarea cantitativă, empirică cu caracter interpretativ din capitolul 5. Pentru analiza datelor am utilizat preponderent metoda de cercetare comparativă cu caracter longitudinal (prezentarea evoluției contabilității capitalului intelectual/uman), respectiv metoda comparativă cu caracter transversal (prezentarea comparativă a diverselor teorii și concepte), observația neparticipativă, colectarea și analiza unor documente, interpretarea și analiza datelor, analiza de conținut, crearea unui model regresional.

Sursele de informare care stau la baza acestei cercetări sunt reprezentate în special de articole publicate în reviste de specialitate, atât în sfera contabilă, cât și în sfera economică, cărți de specialitate relevante domeniului de referință, acte legislative, documente oficiale, comunicate de presă și alte documente emise de diferite organisme naționale și internaționale care activează în sfera contabilității (IASB, IFAC, FASB).

Considerăm că procesul de cercetare urmărit în cadrul demersului științific de față este unul complex și amplu, care cuprinde elemente de cunoaștere și de creație științifică, ce se autonomizează în permanență al cărui rol este de a facilita înțelegerea și examinarea aprofundată a deosebirilor și interdependențelor dintre componentele procesului de cercetare. Într-un proces de cercetare se așteaptă ca ideile dezvoltate și contribuțiile aduse la cunoașterea științifică să fie fundamentate pe fiabilitatea și relevanța terminologiei de specialitate utilizată. În acest sens considerăm necesar să proiectăm o imagine a procesului de cercetare din perspectivă cronologică (Ienciu, 2012a), arătând secvențial etapele dezvoltării cercetării pe care am realizat-o.

Figura 5. Procesul de cercetare întreprins: o abordare secvențial-cronologică

Sursa: proiecția autorului; particularizare după Collins (2010)

În vederea evidențierii structurii procesului de cercetare, am grupat elementele-componente prezentate anterior în patru zone de interes major precum: analiza literaturii de specialitate, cadrul și metodologia de cercetare științifică, colectarea și analiza datelor, iar în final, rezultatele obținute.

Prin studiul literaturii de specialitate se redă, se interpretează și se evaluează „literatura” existentă în vederea stabilirii cunoașterii curente în domeniu. Literatura de specialitate elucidează de cele mai multe ori diverse controverse, stabilește nevoia de cercetări suplimentare și/sau definește un subiect de cercetare (Collins, 2010). Zona de cercetare dedicată analizei literaturii de specialitate subliniază elementele definatorii a procesului de cercetare și își asumă responsabilitatea conform căreia studiarea acesteia va fi realizată.

Luând în considerare următoarea zonă de interes avută în vedere și anume cadrul de cercetare și metodologia cercetării științifice, precizăm că aceasta determină dimensionarea structurală a

procesului de cercetare și ne arată cum fiecare componentă majoră a tezei de doctorat, fiecare instrument de cercetare și fiecare analiză efectuată sunt interdependente și determină formularea întrebărilor-cheie din cadrul procesului de cercetare.

Zona destinată colectării și analizării datelor urmărește să găsească răspunsuri la întrebări precum: *Colectarea datelor s-a făcut în mod sistematic și logic utilizând metode adecvate? Interpretarea datelor s-a realizat corect? Metodele tehnice de analiză a datelor utilizate sunt relevante și eficiente?* Luând în calcul aceste întrebări, pentru colectarea și analizarea datelor am avut în vedere semnificația, relevanța și importanța datelor colectate în vederea găsirii de răspunsuri la întrebările formulate și la demonstrarea validității ipotezelor de cercetare stabilite. Zona de final a procesului de cercetare a fost rezervată rezultatelor așteptate și concluziilor aferente demersului științific. Pentru diseminarea rezultatelor am avut în vedere publicarea unor rapoarte de cercetare și lucrări de specialitate menite să evidențieze toate aspectele precizate în cadrul procesului de cercetare.

Pentru a atinge și dezvolta toate aspectele metodologice necesare înțelegerii acestui demers științific, ne propunem formularea unei serii de întrebări de cercetare aferente fiecărui capitol în parte:

- ✓ *Care este contextul și epistemologia conceptului de capital intelectual?*
- ✓ *Care este poziția literaturii în ceea ce privește evoluția capitalului uman ca element distinct al capitalului intelectual?*
- ✓ *În ce măsură literatura reușește să pună în evidență importanța și rolul evaluării și recunoașterii capitalului uman în cadrul situațiilor financiare?*
- ✓ *Care sunt principalele paradigme ale raportării capitalului intelectual și implicit a capitalului uman?*
- ✓ *Cum este raportat capitalul uman actualmente în cadrul entităților economice?*

Astfel, prin prezentul demers științific încercăm să scoatem în evidență rolul primordial al capitalului uman în bunul mers al unei entități economice, din punct de vedere al contabilității și al raportării financiare, prin intermediul unor teorii și practici fiabile și autonomizate.

STRUCTURA TEZEI DE DOCTORAT

Teza de doctorat intitulată *“Teorii și practici ale capitalului uman ca element tripartit al capitalului intelectual în sfera contabilității”* este structurată pe parcursul a cinci capitole, care trasează linii directoare ale rolului pe care capitalul uman îl joacă în viața economică a unei entități. Capitolele cuprind problematici relevante referitoare la fundamentări conceptuale și poziționări teoretice și la aspecte aferente recunoașterii, evaluării și raportării capitalului uman în cadrul situațiilor financiare, respectiv a documentelor complementare raportării financiare. Toate aceste

aspecte sunt analizate din două perspective definitorii: teoretică și conceptuală, fundamentată pe literatura de specialitate și, respectiv, a practicilor regăsite în spațiul economic european.

În primul capitol al lucrării orientat spre “*Capitalul intelectual: incursiune și poziționare în stadiul cunoașterii*” ne-am propus să scoatem în evidență influența capitalului intelectual în cadrul societății plecând de la abordarea conceptuală clasică și continuând cu abordarea avangardistă în relația cu această problematică. Apelând la metode de cercetare precum colectarea și prelucrarea datelor, analiza de conținut și interpretarea rezultatelor, în cadrul acestei părți am creat prin intermediul studiilor analizate, o imagine de ansamblu a ceea ce reprezintă capitalul intelectual conform literaturii de specialitate. Fundamentul teoretic al conceptului avut în discuție este pus în evidență atât prin dinamica teoriilor existente în domeniu, cât și prin noi contribuții la dezvoltarea acestor teorii. La finalul acestui prim capitol, ne-am îndreptat atenția spre dezvoltarea unui cadru conceptual al capitalului intelectual, având ca punct de pornire elementele componente ale acestuia, prezentate și dezvoltate în literatura de specialitate.

Cel de-al doilea capitol intitulat “*Capitalul uman: de la parte componentă la element de sine stătător*” reprezintă o investigație a viziunilor privind poziționarea factorului uman în sfera cunoașterii, plecând de la o abordare deductivă a conceptului de capital intelectual prin intermediul prezentării elementelor definitorii ale acestuia, a dimensionării structurale și teoretice și continuând cu încadrarea factorului uman ca element distinct în sfera capitalului intelectual. Prezentarea principalelor teorii existente referitoare la conceptul de capital uman are rolul de a surprinde importanța acestui tip de capital, în calitatea sa de motor al creșterii și dezvoltării economice. Totodată, ne-am propus să avem în vedere prezentarea capitalului uman din perspectivă contabilă, trecând de la evidențe pecuniare la raportări financiare și la un sistem informațional specific acestui tip de capital din perspectiva literaturii de specialitate.

Al treilea capitol axat pe “*Identitatea capitalului uman: recunoaștere și evaluare financiară*” lasă amprenta identificării și prezentării potențialelor modele de recunoaștere și evaluare a capitalului uman. Valorile evaluării capitalului uman sunt dezvoltate de asemenea în cadrul acestei părți, realizând astfel o analiză a modalităților și metodelor de evaluare a factorului uman. Având în vedere că de-a lungul timpului au existat numeroase controverse și dileme referitoare la modalitatea de recunoaștere și evaluare a acestui tip de capital în cadrul situațiilor financiare și a altor documente complementare raportării financiare, am considerat necesară abordarea acestui aspect, apelând la abordări practice. Controversele legate de modalitatea de recunoaștere a capitalului uman în cadrul documentelor de raportare financiară sunt prezentate în conformitate cu reglementările contabile existente atât la nivel național, cât și internațional, precum și cu aspectele menționate în literatura de specialitate. Analizele sunt realizate la nivel macroeconomic, incluzând poziționarea României în domeniul monitorizării și evaluării capitalului uman.

Continuându-ne cercetarea cu prezentarea *tratamentului contabil al capitalului uman din perspectiva existenței pieței active* ne propunem să tratăm problematica contabilizării capitalului uman din punct de vedere descriptiv, oferind diferite viziuni ale raportării financiare în domeniul industriei sportive.

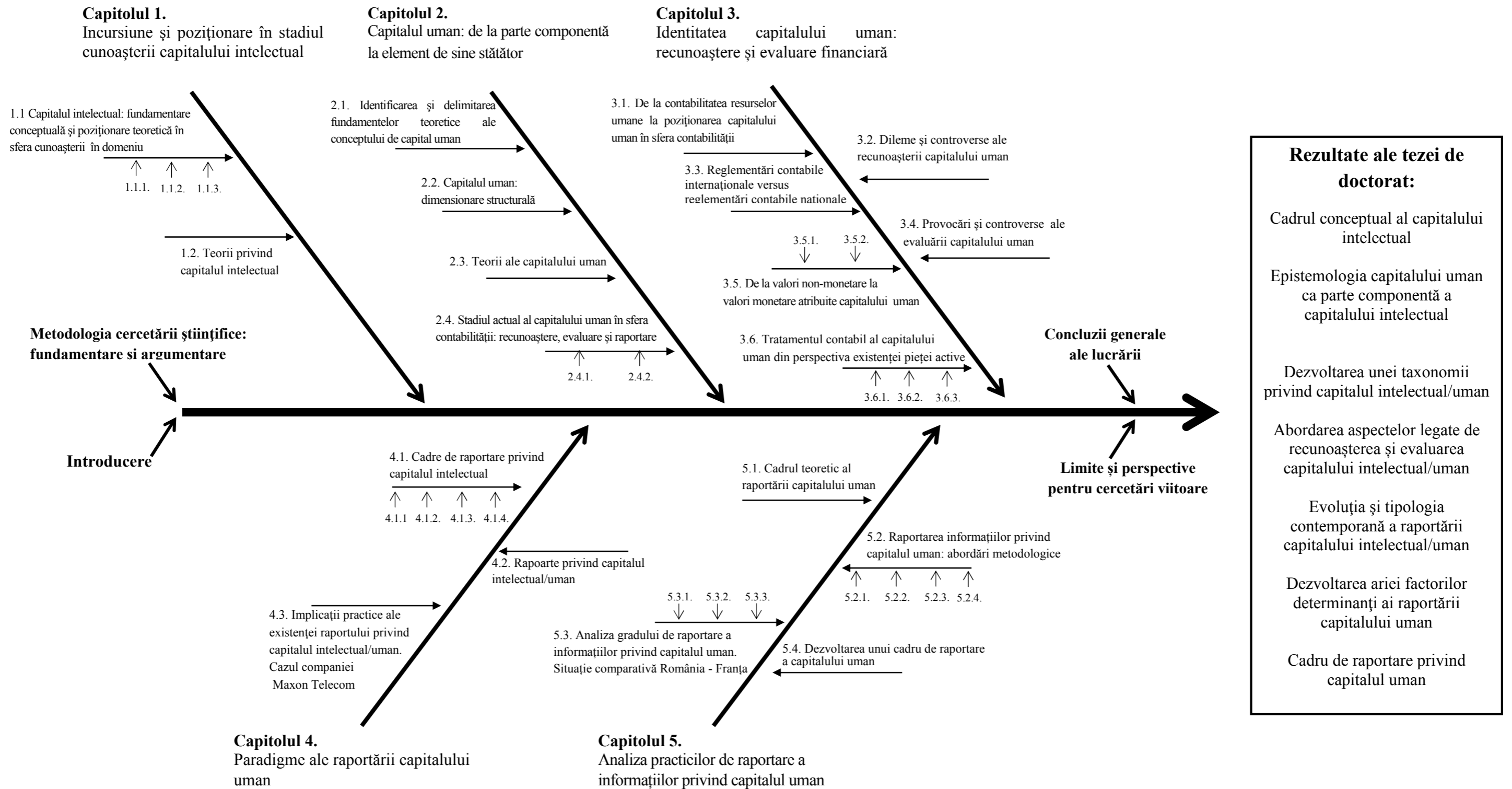
Plecând de la aspecte legate de evaluarea “imaterialului” în context sportiv, cu precădere în domeniul fotbalului subcapitolul scoate în evidență principalele caracteristici ale modalității de recunoaștere în cadrul situațiilor financiare a “imaterialului”, generic vorbind, sau cu alte cuvinte a dreptului de utilizare a capitalului uman. Subcapitolul avut în discuție sublinează diferențele apărute între situația contabilă existentă în cadrul industriei sportive, și aici ne referim la fotbal sau la orice alt sport care presupune evoluția unor jucători în cadrul unor cluburi organizate, comparativ cu alte industrii. Este bun înțeles faptul că natura contractului unui jucător îl diferențiază de un angajat din alt domeniu de activitate datorită existenței unei piețe active ale cărei caracteristici permit contabilizarea capitalului uman într-un mod aparte și diferit de ce este permis altor domenii de activitate.

Al patrulea capitol intitulat “**Paradigme ale raportării capitalului uman**” este dedicat abordării teoretice a prezentării de informații în cadrul documentelor complementare raportării financiare (de exemplu raport privind capitalul intelectual). Prima parte a capitolului reliefează o trecere în revistă a principalelor cadre de raportare privind capitalul intelectual dezbătute de-a lungul timpului în cadrul literaturii de specialitate. Skandia Navigator, Monitorul Activelor Intangibile, Value Creation Index, Value Creation Pyramid sau Balanced Scorecard sunt câteva astfel de cadre printre altele care dezvoltă capitalul intelectual și implicit capitalul uman din perspectiva raportării (și evaluării) acestuia, cel din urmă inspirând dezvoltarea și punerea în aplicare a celorlalte modele existente în domeniu, fiind considerat o ilustrare a „celei mai bune practici” în contabilitate. Analizând literatura de specialitate spre finalul acestei secțiuni am oferit o exemplificare teoretică privind modul de raportare voluntară a capitalului uman în ideea aprofundării elementelor teoretice specificate pe parcurs.

Ultima parte a acestui demers științific propus “**Analiza practicilor de raportare a informațiilor privind capitalul uman**” prezintă o analiză comparativă a nivelului raportărilor capitalului uman. Alegând ca și eşantioane de lucru entități cotate la Bursa de Valori București, respectiv Euronext 100, Paris, capitolul vizează o analiză transversală a sistemului de raportare a informațiilor legate de capitalul uman din cadrul acestor entități. Punem astfel în evidență motivația, importanța și poziționarea cercetării derulate, fundamentarea teoretică, dezvoltarea ipotezelor de cercetare și implementarea modelelor de analiză, respectiv, analiza și dimensionarea impactului rezultatelor obținute, precum și dimensionarea gradului de prezentare a informațiilor privind capitalul uman. În cadrul acestui capitol ne propunem totodată să determinăm prin intermediul unui indice de raportare (*disclosure index* particularizat domeniului de cercetare), gradul de prezentare a informațiilor privind capitalul uman în raportările financiare ale entităților. Mai mult decât atât, determinarea acestui indicator de analiză este realizată și în raport cu cadrul conceptual propus la nivelul primei părți a acestui deziderat științific.

Lucrarea se finalizează prin prezentarea concluziilor generale aferente și a perspectivelor de cercetare avute în vedere. Pentru a reliefa o mai bună viziune a celor discutate până acum, am realizat următoarea reprezentare grafică de natură structurală a lucrării:

Figura 6. Diagrama Fishbone a tezei de doctorat

Sursa: proiecție realizată de autor

Având în vedere dimensionarea structurală a tezei de doctorat vom avea în vedere o serie de rezultate care contribuie la generarea de noi elemente în sfera cunoașterii științifice în domeniul capitalului intelectual și implicit a capitalului uman și creează un plus de valoare pentru literatura de specialitate curentă. Datorită înregistrării de noi și noi rezultate în diverse domenii de cercetare, cercetarea științifică se autonomizează permanent oferind astfel cercetătorilor posibilitatea de a crea și adăuga valori în toate domeniile de cercetare.

CONCLUZII GENERALE, LIMITE ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII

Concluzii generale

Ca orice demers științific, prezenta lucrare se finalizează cu o secțiune dedicată sintetizării ideilor, contribuțiilor și rezultatelor obținute pe parcursul studiilor doctorale. Considerăm că prin derularea elaboratului științific de față am reușit să aducem răspunsuri pertinente la întrebările de cercetare pe care ni le-am adresat încă de la începutul cercetării. În acest sens, plecând de la ideile prezentate în cadrul *incursiunii și poziționării în stadiul cunoașterii capitalului intelectual (Capitolul 1)* precizăm că studierea capitalului intelectual întâmpină numeroase obstacole datorită lipsei unor criterii prestabilite în definirea și identificarea acestuia. Problema definirii și conceptualizării acestui tip de capital este subestimată, motiv pentru care nu e deloc surprinzător faptul că, pentru o entitate, evaluarea, recunoașterea și raportarea informațiilor legate de acest subiect sunt haotice, lipsite de importanță și de credibilitate. Majoritatea definițiilor asociate conceptului de capital intelectual regăsite în cadrul literaturii de specialitate (în special în sfera contabilității) fac referire la acel element susceptibil care poate fi asociat cu un activ intangibil dat fiind faptul că acesta poate genera beneficii economice viitoare pentru o entitate.

Privind dimensionarea structurală a subiectului avut în discuție, menționăm că în prezent nu există nicio taxonomie general valabilă și acceptată, motiv pentru care literatura de specialitate prezintă diverse taxonomii, sub diferite forme. Plecând de la studiul literaturii în acest domeniu și de la elementele consacrate cunoașterii ariei noastre de interes, în completarea acestui capitol am avut în vedere dezvoltarea unei taxonomii prin intermediul căreia am evidențiat acele elemente pe care le-am considerat reprezentative pentru analiza și înțelegerea capitalului intelectual și, implicit, a capitalului uman.

Bazându-ne pe diferitele concepții prezentate în cadrul literaturii, din perspectivă contabilă, capitalul intelectual poate fi definit ca fiind valoarea economică a unei entități dată de categorii de elemente intangibile precum:

1. *capital uman* divizat în valori native (creativitate, aptitudini, principii și valori morale) și în valori dobândite (cunoștințe și competențe, experiență, educație, atitudine);
2. *capital structural* divizat în valori privind structura organizațională (sisteme informaționale, cultură organizațională, procese și proceduri manageriale, proiecte de cercetare) și valori privind drepturile de proprietate intelectuală (mărci comerciale, drepturi de autor, brevete);

3. *capital relațional* divizat în valori-afaceri (relații cu diverse părți interesate, parteneriate, cooperare, contracte încheiate) și valori-beneficiu (loialitatea și satisfacția părților interesate, imaginea entității, publicitate).

Toate aceste trei elemente, privite într-un tot unitar generează beneficii economice pentru entitate. Dintre acestea, ne-am îndreptat mai mult atenția asupra *capitalului uman de la parte componentă la element de sine stătător (Capitolul 2)* pe care l-am analizat distinctiv din perspectiva literaturii de specialitate, dat fiind faptul că acesta reprezintă un subiect controversat în cadrul literaturii de specialitate și fiind tema centrală a demersului nostru.

Menționăm că la baza fundamentării acestor două concepte, s-au dezvoltat de-a lungul timpului diverse abordări teoretice care au avut menirea să faciliteze procesul de evoluție și de înțelegere a acestora. Dintre cele mai reprezentative astfel de abordări teoretice, menționăm teoria capitalului uman, teoria părților interesate, teoria legitimității, teoria semnalelor, teoria selecției, teoria incitării salariale și alte teorii cu influență asupra dezvoltării capitalului intelectual și implicit a capitalului uman.

Mergând mai departe cu studiul literaturii de specialitate, am reliefat principalele contribuții și preocupări ale cercetătorilor în materie de *recunoaștere și evaluare financiară a capitalului uman (Capitolul 3)* în cadrul documentelor de raportare financiară. Suntem de părere că recunoașterea și evaluarea acestui tip de capital reprezintă abordări cheie care asigură succesul unei entități pe termen lung și care ar trebui avute în vedere de orice entitate economică. Precizăm că există diverse abordări prezentate în cadrul literaturii cu privire la modalitatea de recunoaștere a acestor elemente și la modelele de evaluare și prezentare a informațiilor în raportările financiare ale entităților economice.

În ceea ce privește *recunoașterea capitalului uman* menționăm că actualmente reglementările contabile nu prevăd nicio normă care să trateze problematica includerii acestuia în situațiile financiare. Având în vedere că în conformitate cu reglementările contabile în vigoare capitalul intelectual/uman nu îndeplinește condițiile de încadrare în categoria activelor, cu alte cuvinte capitalizarea costurilor aferente acestuia nu se poate realiza, orice cheltuială aferentă este recunoscută ca și cheltuială a perioadei în contul de profit și pierdere. Recunoașterea capitalului uman este un subiect controversat și privit cu scepticism datorită faptului că atât la nivel național cât și internațional nu există principii și reguli clar delimitate și bine definite cu privire la acesta. Incertitudinea cu privire la beneficiile economice viitoare, lipsa controlului și absența piețelor care să evalueze încrederea în capitalul intelectual/uman, au făcut ca organismele de reglementare să fie reticente în adoptarea unor măsuri mai liberale. Cu toate acestea, organismele de reglementare sunt încă prevăzătoare și preferă să-și îndrepte eforturile pentru armonizarea practicilor existente și să dezvolte structuri ale informării voluntare.

Asocierea investiției în capitalul uman cu un activ reprezintă un deziderat destul de problematic, care actualmente este încă un subiect discutabil și va rămâne discutabil până în momentul dezvoltării unui model, sistem sau cadru contabil general valabil.

Destul de dificilă este de asemenea și asocierea unei valori acestui tip de capital. În general, *evaluarea capitalului intelectual și implicit a celui uman* este greu de realizat pe de o parte datorită faptului că transpunerea proprietăților sau a caracteristicilor sale în termeni monetari este imposibilă, iar pe de altă parte datorită limitelor metodelor de evaluare propuse. Ca atare în cadrul capitolului dedicat evaluării capitalului intelectual/uman am avut în vedere în primul rând realizarea unei incursiuni în sfera evaluării acestui tip de capital din punct de vedere teoretic, atât prin prezentarea diverselor noțiuni, concepte privind procesul de evaluare, cât și prin reliefaarea caracteristicilor principalelor abordări (metode) în evaluare existente în cadrul literaturii de specialitate. În context economic și contabil întâlnim diferite abordări ale evaluării capitalului uman stabilite după o logică anume. Resursele umane din cadrul unei entități pot fi evaluate atât în termeni monetari, cât și non-monetari. Dintre abordările non-monetare de evaluare cele mai populare sunt considerate a fi abordarea Michigan, abordarea Flamholtz, abordarea Ogan, iar dintre cele monetare abordarea Hermanson, abordarea Lev & Schwartz (Milost, 2005, p. 154) precum și abordările bazate pe costul istoric, costul de înlocuire respectiv costul de oportunitate.

Toate metodele avute în discuție furnizează idei care pot fi adaptate, dezvoltate și poate chiar implementate într-o oarecare măsură în mediul practic privind atribuirea unei valori capitalului uman. Din analiza efectuată asupra acestora conform literaturii de specialitate, considerăm că din perspectivă contabilă este foarte dificil poate chiar imposibil de implementat o metodă de evaluare universal acceptată. Fiabilitatea, siguranța, încrederea în rezultatele obținute, justificarea sau obiectivitatea sunt câteva caracteristici esențiale pe care le-am identificat noi că ar lipsi mai mult sau mai puțin din cadrul abordărilor prezentate.

Pentru fundamentarea aspectelor teoretice avute în vedere în secțiunile dedicate recunoașterii și evaluării capitalului uman în continuarea capitolului am recurs la evidențierea modului în care acest tip de capital este luat în considerare în cadrul situațiilor financiare și a documentelor complementare raportării financiare, cu *exemplificare pe domeniul sportiv, industria fotbalului*. Prin exemplificarea oferită am scos în evidență rolul și importanța acordată capitalului uman într-un domeniu în care dezvoltarea acestuia este necesară. În industria sportivă (nu neapărat doar a fotbalului, ci și în alte sporturi care se desfășoară în cadrul unor cluburi organizate) ceea ce se înregistrează în documentele financiar-contabile nu este individul ca atare (resursa umană) ci ceea ce deține acesta din perspectiva capitalului uman. Ca atare, domeniul fotbalului din perspectivă contabilă înregistrează acel drept de utilizare a capitalului uman deținut de un individ pe seama unui contract încheiat între acesta și entitate, contractul fiind singura formă de control pe care entitate și-o poate manifesta față de individ.

Conform cunoștințelor noastre, acest lucru este valabil cu precădere industriei sportive, deoarece considerăm noi că este ușor de realizat datorită mecanismelor pieței active care permit acest

lucru. Pentru entitățile din alt domeniu de activitate nu există piață de tranzacționare a unui individ, motiv pentru care nu există nici valoare, capitalului uman neputându-i fi astfel asociată o valoare. De asemenea, nici reglementări în acest sens nu există considerent în plus față de care recunoașterea, evaluarea și raportarea capitalului uman ca element distinct al capitalului intelectual sunt dificil de abordat. Cu toate acestea, părerea noastră este că schimbarea mecanismelor pieței, nu a reglementărilor contabile ar trebui să fie luată în vedere în viitor.

Din punctul nostru de vedere, contabilitatea capitalului uman reprezintă un subiect de actualitate care deși are la bază concepte bine definite, teorii specifice și cercetări realizate în acest sens, reprezintă o problemă majoră cu care se confruntă domeniul cercetărilor. Problematice privind evaluarea, recunoașterea și raportarea informațiilor privind capitalul uman în cadrul situațiilor financiare și a altor documente complementare raportării financiare vizează manifestarea unui interes semnificativ din partea cercetătorilor, iar lipsa unor cadre teoretice, analitice și practice general acceptate confirmă existența principalei lacune a literaturii de specialitate.

După părerea noastră, un prim pas în înțelegerea și valorificarea capitalului intelectual și, respectiv, a capitalului uman îl reprezintă crearea unui cadru general valabil de definire și clasificare a capitalului intelectual, prin intermediul căruia entitățile să conștientizeze relevanța și semnificația raportării unor astfel de informații, formându-și totodată o imagine mai clară asupra avantajelor și dezavantajelor care ar rezulta ca urmare a unor astfel de acțiuni. În acest sens, în **capitolul 4** destinat *paradigmelor raportării capitalului intelectual/uman* am evidențiat ideea conform căreia prin crearea unui cadru general valabil de raportare, entitățile ar fi mai motivate să raporteze și ar acorda mai multă importanță celor mai de preț valori pe care le are precum sunt capitalul intelectual și implicit capitalul uman.

Skandia Navigator, Balanced Scorecard, Monitorul Activelor Intangibile, Value Creation Index sau Value Creation Pyramid sunt câteva astfel de cadre printre altele care dezvoltă capitalul intelectual și implicit capitalul uman din perspectiva evaluării și raportării acestuia. Conform părerii expuse de Roslender (1997, citat de Yahaya, 2009) modelul Balanced Scorecard a inspirat dezvoltarea și punerea în aplicare a celorlalte modele existente în domeniu, fiind considerat o ilustrare a „cele mai bune practici” în contabilitate. Acesta este considerat a fi nu doar un instrument de măsurare a resurselor intangibile ci și un instrument de comunicare prin care se redă o imagine asupra procesului de creare de valoare adăugată în viitor. Conform acestuia și implicit și celorlalte cadre de măsurare pe care le-a inspirat, ceea ce contează cu adevărat într-o entitate economică nu sunt doar aspectele financiare ci și cele non-financiare cum sunt spre exemplu angajații sau relațiile cu clienții.

Precizăm că deși toate cadrele de raportare dezvoltate prezintă și neajunsuri și nu pot fi general acceptate, ele reprezintă un pas important în domeniul științific, care poate oferi propuneri și soluții în vederea construirii unui cadru general valabil, dat fiind faptul că raportarea capitalului uman, chiar și într-o manieră redusă, scoate în evidență importanța pe care acesta o are în viața economică a unei entități.

În completarea acestui capitol am oferit o scurtă exemplificare practică, cazul companiei suedeze Maxon Telecom care s-a înscris în rândul altor companii (Odense, Systematic etc.) care au recurs la publicarea de informații cu privire la capitalul uman ca element distinct al capitalului intelectual redată în cadrul unui raport suplimentar (*Raport privind capitalul intelectual*) la raportul anual. În urma dezvoltării acestei exemplificări practice am ajuns la concluzia că în special la nivel microeconomic, lipsa unor proceduri sau standarde consecvente relative la raportarea capitalului uman duce la confuzia și disiparea resurselor “invizibile”, iar la nivelul economiei naționale se creează confuzie, deoarece valoarea entităților nu poate fi apreciată în condițiile în care nu există nicio reglementare stabilită în acest sens. Considerăm că implementarea unui cadru universal acceptat la nivel microeconomic nu este imposibilă, dar nici facilă, datorită barierelor și limitelor sistemului contabil tradițional.

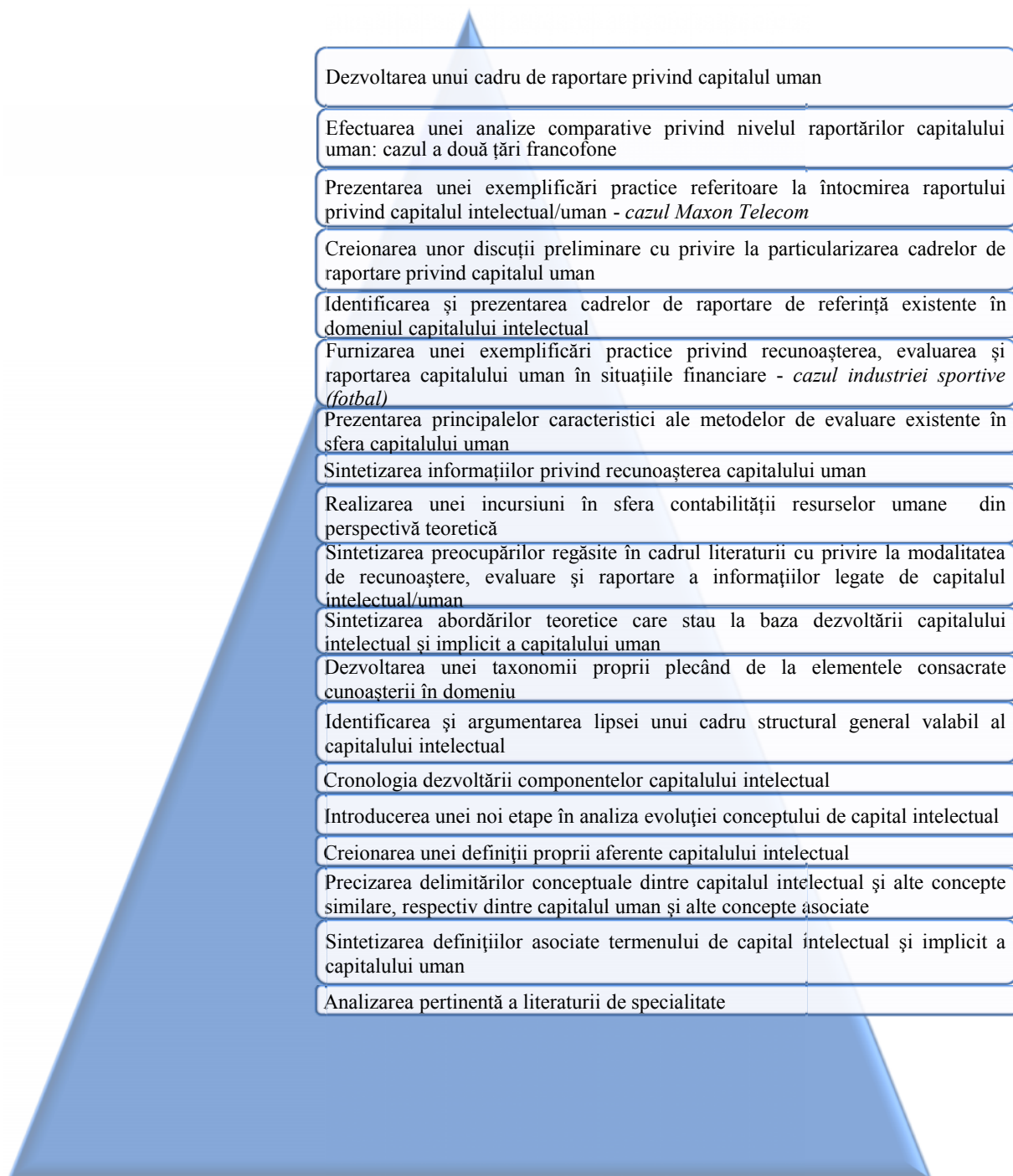
La finele lucrării am avut în vedere creionarea unei contribuții fundamentale cu impact asupra demersului științific propus, teza de doctorat, concretizată în *efectuarea unui studiu empiric privind nivelul raportărilor capitalului uman (Capitolul 5)* ca element tripartit al capitalului intelectual pe plan național (România) și internațional (Franța). Acest deziderat reprezintă aportul nostru de cercetare central care contribuie la sporirea relevanței demersului științific propus, conferindu-i astfel unicitate.

În urma analizei comparative efectuate la nivelul a două țări francofone am concluzionat că entitățile franceze raportează informații cu privire la capitalul uman într-o proporție destul de mare (80%) ajutând astfel utilizatorii în procesul de luare de decizii. În Franța, capitalul uman este privit și tratat ca fiind elementul cel mai de preț al unei entități cărui i se acordă importanță, credibilitate și relevanță. De altfel, entitățile franceze participă anual la competiția Trofée du Capital Humain (trofeu acordat pentru buna gestionare și administrare a capitalului uman) ceea ce denotă faptul că interesul manifestat față de acest subiect este ridicat. Din analiza factorilor determinanți ai raportării voluntare reiese că numărul de angajați și ponderea membrilor independenți din cadrul Consiliului de Administrație/Supraveghere au influență asupra prezentării de informații relative la capitalul uman, entitățile care dispun de valori ridicate ale acestor doi factori fiind mai deschise în materie de raportare voluntară decât alte entități.

În ceea ce privește entitățile din România, acestea furnizează într-o măsură relativ mică (38,06%) informații privind capitalul uman. Informațiile frecvent furnizate sunt cele legate de politica de salarizare a angajaților, de existența unui dialog social eficient la nivel de entitate și de experiența acumulată de indivizi. Aspectele legate de recrutarea și integrarea personalului, de creativitatea și educația acestora sunt tratate cu superficialitate de entități dat fiind faptul că aceste aspecte se regăsesc foarte rar printre preferințele de raportare ale entităților (în proporție de sub 15%). Dintre factorii analizați care au fost estimați în vederea prezicerii influenței lor asupra nivelului de raportare voluntară doar capitalizarea pieței și poziția pe piață a entităților explică cel mai bine variația acestui nivel. Entitățile mari și cu o poziție dominantă prezintă mai multe informații care le oferă avantaj și care le diferențiază de alte entități. Sintetizând și având

în vedere cele precizate până acum, este firesc să ne întrebăm *care ar fi contribuția noastră la stadiul cunoașterii în domeniu* în urma realizării cercetării teoretico-aplicativă a demersului științific propus. Astfel preocupările noastre față de poziționarea în sfera cercetărilor capitalului intelectual și cu precădere a celui uman au fost:

Figura 7. Sinteza contribuțiilor la cunoașterea științifică

Sursa: proiecție realizată de autor

Realizarea acestei cercetări are drept scop facilitarea procesului de dezvoltare și aprofundare a elementelor de natura capitalului intelectual și implicit a capitalului uman, cu referire specială la dimensiunea contabilă a acestora. Avem speranța ca prin dezideratul propus să clarificăm măcar o parte din aspectele mai puțin abordate în literatura de specialitate și să evidențiem importanța factorului uman prin prisma unor analize teoretice și empirice, efectuate la nivel național și internațional, cu referire la entități cotate pe piețe de capital, entități reprezentative și cu relevanță economică pentru economiile la care se raportează.

Limite și perspective ale cercetării

Similar oricărui demers științific identificarea potențialelor limite și perspective ale cercetării viitoare reprezintă un sprijin considerabil în dezvoltarea unor preocupări viitoare ale comunității academice. Considerăm că direcțiile potențiale de cercetare sunt în mare măsură legate de limitele prezentului demers științific, acestea din urmă putând fi transformate cu ușurință în perspective ale cercetării. Ca atare, în cadrul acestei secțiuni încercăm să trasăm câteva astfel de elemente care au calitatea de a fi perspective ale cercetării viitoare identificate ca urmare a existenței inevitabile a limitelor cercetării prezentului demers științific :

- dezvoltarea într-un mod mai amplu a taxonomiei propusă capitalului intelectual/uman;
- analiza caracteristicilor abordărilor monetare și non-monetare în evaluare în vederea creionarea unui model optim care ar putea fi adoptat de entitățile economice plecând de la elementele consacrate ariei noastre de interes;
- dezvoltarea cadrului de raportare propus prin intermediul aplicării unor chestionare și interviuri mediului practic în vederea validității implicațiilor practice ale acestuia;
- extinderea studiului comparativ efectuat astfel:
 - lărgirea eșantionului de entități, respectiv țări analizate;
 - extinderea analizei și la alte piețe de capital;
 - efectuarea unei analize pe o perioadă mai îndelungată;
 - aplicarea unor teste de robustețe asupra eșantioanelor participante la analiză;
 - includerea în analiză a mai multor factori determinanți ai nivelului raportării capitalului uman dezvoltăți în literatură și adaptați eșantioanelor de entități selecționate.
- proiectarea unor scenarii potențiale privind modul de redactare a unui raport privind capitalul intelectual și implicit capitalul uman.

Având în vedere aceste aspecte, sperăm ca lucrarea de față să sprijine atât comunitatea academică cât și mediul practic în conștientizarea importanței și rolului primordial al capitalului uman în viața economică a unei entități. Suntem de părere că punerea în practică a acestor perspective de cercetare va reprezenta un aport semnificativ care va spori relevanța demersului științific pe care l-am demarat în aria cercetărilor capitalului intelectual și implicit a capitalului uman. Cu toate că acest subiect de cercetare este în fază incipientă de dezvoltare, cel puțin la nivel național, avem convingerea că sfera cercetărilor în acest sens se va extinde treptat, având în vedere capitalul uman ca principal creator/generator de valoare adăugată pentru o entitate.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Abdolmohammadi M.J. (2005), *Intellectual capital disclosure and market capitalization*, Journal of Intellectual Capital, vol. 6, no. 3, p. 397-416.
2. Amir, E., & Lev, B. (1996), *Value-relevance of non-financial information: the wireless communications industry*, Journal of Accounting and Economics, August-December, p. 3-30.
3. An, Y., Davey, H., & Eggleton, I.R.C. (2011) *Towards a comprehensive theoretical framework for voluntary IC disclosure*, Journal of Intellectual Capital, vol. 12, no. 4, p. 571- 585.
4. Andrade, P., & Sotomayor, A.M. (2011), *Human Capital Accounting – Measurement models*, International Journal of Economics and Management Sciences, vol. 1, no. 3, p. 78-89.
5. Andreou, N.A., Green, A., & Stankosky, M. (2007), *A framework of intangible valuation areas and antecedents*, Journal of Intellectual Capital, vol. 8, no. 1, p. 52-75.
6. (1996), *The impact of human resource management on organizational performance: Progress and prospect*. Academy of Management Journal, vol. 39, no. 4, p. 779– 801.
7. Baker, C.R., & Barbu, E. (2007), *Trends in research on international accounting harmonization*, The international journal of accounting, vol.42, p. 272-304.
8. Barbu, E., Farcane, N., & Popa, A. (2010), *Looking for an accounting identity. The case of Romania during the 20th Century* Cahier de recherche, no. 2010-03 E2, Centre d'Etudes et de Recherches Appliquées à la Gestion, p. 2-23.
9. Becker, G. (1964), *Human Capital*, Chicago: University of Chicago Press.
10. Becker, G. (1997), *Capitalul uman. O analiză teoretică și empirică cu referire special la educație*, Editura BIC - All, București.
11. Becker, G. S. (1962), *Investment in HC: A Theoretical analysis*, The Journal of Political Economy, vol. 70, no. 5, p. 9-49.
12. Becker, G. S. (1993), *Human capital: A theoretical and empirical analysis with special reference to education*, 3rd edition, Chicago, University of Chicago Press.
13. Becker, G.S. (1998), *Comportamentul uman o abordare economică*, Editura BIC - All, București.
14. Bernhut, S. (2001), *Measuring the value of intellectual capital*, Ivey Business Journal, Vol. 65 No. 4, p. 16-20.
15. Bessieux-Ollier, C., & Walliser, E. (2010), *Le capital immatériel*, Revue française de gestion, no. 207, p. 85-92.
16. Bontis, N. (2000), *Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital*, working paper, McMaster University, Hamilton.
17. Bontis, N. (2001), *Assessing knowledge assets: a review of the models used to measure intellectual capital*, International Journal of Management Reviews, vol. 3, no. 1, p. 41-60.
18. Bukh, P.N., Larsen, H.T., & Mouritsen, J. (1999), *Developing intellectual capital statements: Lessons from 23 Danish Firms*, Brussels, paper for Workshop on Accounting for Intangibles and the Virtual Organisation.
19. Bukh, P.N., Nielsen, C., Gormsen, P., & Mouritsen, J. (2005), *Disclosure of information on intellectual capital in Danish IPO prospectuses*, Accounting, Auditing & Accountability Journal, vol. 18, no. 6, p. 713-32.
20. Bukh, P.N., & Johanson, U. (2003), *Research and Knowledge Interaction. Guidelines for intellectual capital reporting*, Journal of Intellectual Capital, vol. 4, no. 4, p. 576-587.
21. Burton-Jones, A. (1999), *Business, Work and Learning in the New Economy: Business Economy*, Oxford University Press, Oxford.
22. Chamak A., & Fromage, C. (2006), *Le capital humain*, Editions Liasons, Paris.
23. Chan, K.C., Lakonishok, J., & Sougiannis, T. (2001), *The stock market valuation of research and development expenditures*, Journal of Finance, vol. 1, no. 6, p. 2431-56.
24. Chan, K.H. (2009), *Impact of Intellectual Capital on Organizational Performance: An Empirical Study of the Companies in the Hang Seng Index (Part I)*, The Learning Organization, vol. 16, no. 1, p. 4-21.

25. Chartered Institute of Management Accountants (2001), *Understanding corporate value: managing and reporting intellectual capital*, Technical Briefing, University Cranfield, UK
26. Choong, K.K. (2008), *Intellectual capital: definitions, categorization and reporting models*, Journal of Intellectual Capital, vol. 9, no. 4, p. 609-638.
27. Chow, C.W., & Wong-Boren, A. (1987), *Voluntary financial disclosures by Mexican corporations*, The Accounting Review, vol. 62, no. 3, p. 533-41.
28. CIMA (2001), *Managing the Intellectual Capital within Today's Knowledge-based Organisations*, September, Technical Briefing.
29. Cioara, N.M. (2010), *Studiu comparativ privind politica de reevaluare a imobilizărilor corporale în România și Marea Britanie*, Romanian Economic Journal, vol. 13, no. 35, p. 101-148.
30. Deaconu, A. (2009), *Valoarea justă Concept contabil*, Editura Economică, București.
31. Deegan, C. (2006), *Legitimacy theory*, in Hoque, Z. (Ed.), *Methodological Issues in Accounting Research: Theories and Methods*, Spiramus Press, London, p. 161-81.
32. Deegan, C., & Samkin, G. (2009) *New Zealand Financial Accounting*, McGraw-Hill, Sydney.
33. Edvinsson, L. (1997), *Developing intellectual capital at Skandia*, Long Range Planning, vol. 30, no. 3, p. 320-31.
34. Feleagă, L., Feleagă, N., Dragomir, V.D., & Râbu, L.M. (2011), *Intellectual capital disclosure: European evidence*, Paper session presented at the 6th International Conference Accounting and Management Information Systems, București, Romania, Retrieved from http://cig.ase.ro/amis2011/fisiere/amis%202011.pdf?IDF=_blank, p. 369-380.
35. Flamholtz, E. (2005), *Conceptualizing and Measuring the Economic Value of HC of the Third Kind Corporate Culture*, The Journal of Human Resource Costing and Accounting, vol. 9, no. 2, p. 78-93.
36. Flamholtz, E., Bullen, M.L., & Hua, W. (2002), *Human resource accounting: a historical perspective and future implications*, Management Decision, vol. 40, no. 2, p. 947-54.
37. Flamholtz, E.G. (1987), *Valuation of human assets in a securities brokerage firm: An empirical study*, Accounting, Organizations and Society, vol. 12, no. 4, p. 309-318.
38. Foong, K., Yorston, R., & Gratton, L. (2003), *Human Capital Measurement and Reporting: a British Perspective*, London Business School, London.
39. Foray D. (2000), *L'économie de la connaissance*, La Découverte.
40. Frezatti, F., De Souza Bido, D., Capuano Da Cruz, A.P., Barroso, M.F.G., & Jose de Camargo Machado, M. (2013), *Investment Decisions on Long-term Assets: Integrating Strategic and Financial Perspectives*, European Accounting Review, vol. 22, no. 2, p. 297-336.
41. Goh, P.C., & Lim, K.P. (2004), *Disclosing intellectual capital in company annual reports: evidence from Malaysia*, Journal of Intellectual Capital, vol. 5, no. 3, p. 500-10.
42. Gowthorpe, C. (2009), *Wider still and wider? A critical discussion of intellectual capital recognition, measurement and control in a boundary theoretical context*, Critical Perspective on Accounting, vol. 20, p. 823-834.
43. Guthrie, J., Petty, R., Yongvanich, K., & Ricceri, F. (2004), *Using content analysis as a research method to inquire into intellectual capital reporting*, Journal of Human Resource Costing & Accounting, vol. 5, no. 2, p. 282-293.
44. Guthrie, J., Petty, R., Ferrier, F., & Wells, R. (1999), *There is no accounting for intellectual capital in Australia: review of annual reporting practices and internal measurement of intangibles within Australian organisation*, Paper presented at the International Symposium 'Measuring and Reporting Intellectual Capital: Experience, Issues and Prospects', Amsterdam, 9-10 June.
45. Guthrie, J., Petty, R., & Ricceri, F. (2006), *The voluntary reporting of intellectual capital Comparing evidence from Hong Kong and Australia*, Journal of Intellectual Capital, vol. 7, no. 2, p. 254-271.
46. Guthrie, J., & Murthy, V. (2009), *Past, present and possible future developments in human capital accounting*, Journal of Human Resource Costing & Accounting, vol. 13, no. 2, p. 125-42.
47. Habersam, M., & Piper, M. (2003), *Exploring Intellectual Capital in Hospitals: Two Qualitative Case Studies in Italy and Austria*, European Accounting Review, vol. 12, no. 4, p. 753-779.

48. Haniffa, M. R., & Cooke, T.E. (2002), *Culture, Corporate Governance and Disclosure in Malaysian Corporations*, Abacus, vol. 38, no. 3, p. 317-349.
49. Haniffa, M. R., & Cooke, T.E. (2005), *The Impact of Culture and Governance on Corporate Social Reporting*, Journal of Accounting and Public Policy, vol. 24, p. 391-430.
50. Ienciu, N.M. (2011a), *Retrospective of intellectual capital literature review*, Review of Business Research, vol. 11, no. 3, p. 74-80.
51. Ienciu, N.M. (2011b), *A retrospective of evaluation models on intellectual capital*, The Annals of the University of Oradea, Economic Sciences, TOM XXI, no. 1, p. 563-568.
52. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2011a), *Intellectual capital: The annual reporting practices*, 6th International Conference Accounting and Management Information Systems, ASE, București, disponibil la http://cig.ase.ro/amis2011/fisiere/amis%202011.pdf?IDF=_blank, p. 380-394.
53. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2011b), *Aspects of Human Capital: Economic Approaches versus Public Policies in Urban and Rural Environment*, Romanian Journal of Population Studies, vol. V, Supplement, p. 240-254.
54. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2011c), *A theoretical framework of intellectual capital*, International Journal of Business Research, vol. 11, no. 2, p. 131-136.
55. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2011d), *Organizational behavior regarding intellectual capital: Romanian capital market diagnosis*, Paper session presented at the 7th International Conference on Management of Technological Changes, Proceedings of the 7th International Conference on Management of Technological Changes, Editor: Costache Rusu, 978-960-99486-3-0, www.cetex.ro/mtc2011, p. 241-244.
56. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2011e), *A longitudinal analysis of intellectual capital: Literature review*, Paper session presented at 2011 International Conference of Critical Accounting, 28-29 Aprilie, New York, USA.
57. Ienciu, N.M., & Ienciu, I.A. (2011), *Relevanța raportării informațiilor cu caracter voluntar în cadrul entităților din mediul urban și rural la nivel național*, Economia regională: Ipostaze rurale și urbane, Editura Presa Universitară Clujeană, p. 113-124.
58. Ienciu, N.M. (2012a), *Human capital research framework*, Review of Business Research, vol. 12, no. 2, p. 124-128.
59. Ienciu, N.M. (2012b), *A longitudinal analysis of intellectual capital*, The Annals of the University of Oradea, Economic Sciences, TOM XXI, no. 1, p. 938-943.
60. Ienciu, N.M. (2012c), *The current status of researches on intellectual capital: a qualitative approach*, Studia UBB Oeconomica, vol. 57, no. 3, p. 60-69.
61. Ienciu, N.M. (2012d), *Theoretical fundamentals of human factor*, The Romanian Economic Journal, vol XV, no. 45, p. 247-264.
62. Ienciu, N.M. (2012e), *Aspecte teoretice privind auditarea capitalului intelectual*, Revista Audit Financiar, no. 5, p. 41-46.
63. Ienciu, N.M., & Mătiș, D. (2012), *The analysis of intellectual capital evolution: a perspective on research*, Journal of Human Resources Costing & Accounting, Emerald Group Database, vol. 16, no. 4, p. 341-366.
64. Ienciu, N.M., Barbu, E.M., & Mătiș, D. (2013), *Determinants of voluntary human capital reporting: an empirical analysis of two European countries*, Paper session presented at the 36th European Accounting Association Annual Congress (EAA), 6-8 mai 2013, Paris, Franța.
65. Ienciu, N.M. (2013), *Recunoașterea și evaluarea capitalului uman: o reflecție asupra literaturii de specialitate*, Revista Audit Financiar, vol.9, p. 46-55.
66. Ienciu, N.M., & Ienciu, I.A. (2013), *Dimensiuni istorice și realități: Reglementările contabile internaționale*, Revista Audit Financiar, no. 1, p. 45-51.
67. IFAC (International Federation of Accountants) (1998), *The Measurement and Management of Intellectual Capital: An Introduction*, IFAC, New York, NY, Study 7, October.
68. Isaac, R. G., Herremans, I. M., & Kline, T.J. (2010), *Intellectual capital management enablers: A structural equation modeling analysis*, Journal of Business Ethics, vol. 93, no. 3, p. 373-391.
69. Ismail, T.H. (2011), *Intellectual capital reporting in knowledge economy*, International Journal Critical Accounting, vol. 13, no. 2/3, p. 293-317.
70. Itami, H. (1987), *Mobilizing Invisible Assets*, Harvard University Press, London.

71. Jianu, I., & Brătianu, C. (2007), *Dinamica semantică a conceptului de capital intelectual*, available at: www.managementmarketing.ro, București.
72. Kassoua, R. (2006), *Évaluation des actifs financiers en présence du capital humain*, Thèse de Doctorat de l'Université Grenoble 2, Laboratoire CERAG, p. 158-176.
73. Kaufmann, L., & Schneider, Y. (2004), *Intangibles. A synthesis of current research*, Journal of Intellectual Capital, vol. 5, no. 3, p. 366-388.
74. Larsen, H.T., Mouritsen, J., & Bukh, P.N.D. (1999), *Intellectual capital statements and knowledge management: measuring, reporting and acting*, Australian Accounting Review, vol. 9, no. 3, p. 15-26.
75. Lazear E.P. (1981), *Agency, Earnings Profiles, Productivity and Hours Restrictions*, American Economic Review, vol. 71, no. 4, p. 606-620.
76. Leadbeater, C. (1999), *New measures for the new economy*, paper to be presented at the International Symposium, Measuring and Reporting Intellectual Capital: Experience, Issues, and Prospects, Amsterdam, 9-11 June.
77. Lev, B., & Schwartz, A. (1971), *On the use of the economic concept of human capital in financial statements*, The Accounting Review, vol. 46, no. 1, p. 103-112.
78. Lumperdean, I. (2002), *Introducere în istoria economiei de piață*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
79. Mătiș, D., & Pop, A. (2010), *Contabilitate financiară*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, ediția a III-a, ISBN: 978-973-133-665-7.
80. Mayo, A. (2001), *The Human Value of the Enterprize: Valuing People as Assets – Monitoring, Measuring, Managing*, London: Nicholas Brealey.
81. Milne, M.J., R.W., Adler (1999) Exploring the reliability of social and environmental disclosures content analysis, Accounting, Auditing & Accountability Journal, vol. 12, no. 2, p. 237-56.
82. Milost, F. (2005), *Dynamic monetary model of intellectual capital evaluation*, Proceedings of the 6th International Conference of the Faculty of Management Koper, Congress Centre Bernadin, Slovenia.
83. Mouritsen, J., Bukh, P.N., Larsen, H.T., & Johanse, M.R. (2002), *Developing and managing knowledge through intellectual capital statements*, Journal of Intellectual Capital, vol. 3, no. 1, p. 10-29.
84. Muller, V.O. (2010), *Situații financiare consolidate. Dezvoltări și aprofundări la nivel internațional, european și național*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca.
85. Mursa, G. (2006), *Investiția în capitalul uman. Câteva considerații cu referire la România*, Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, Tomul LII/LIII, p. 219-223.
86. Mustață, R.V. (2008), *Sisteme de măsurare a armonizării și diversității contabile – între necesitate și spontaneitate*, Editura Casa Cărții de știință, Cluj-Napoca.
87. Muțiu, A.I. (2011), *Control de gestiune – suport de curs*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca.
88. Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998), *Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage*, Academy of Management Review, vol. 23, no. 2, p. 242-66.
89. Nazari, J.A., & Herremans, I.M. (2007), *Extended VAIC Model: Measuring Intellectual Capital Components*, Journal of Intellectual Capital, vol. 8, no. 4, p. 595-609.
90. Neagu, O. (2008), *Capitalul uman și dezvoltarea economică*, Economia României și Uniunea Europeană, vol.1, București.
91. Patelli, L., & Prencipe, A. (2007), *The Relationship between Voluntary Disclosure and Independent Directors in the Presence of A Dominant Shareholder*, European Accounting Review, vol. 16, no. 1, p. 5–33.
92. Paton, W.A. (1922), *Accounting Theory*, Ronald Press, New York, NY.
93. Paton, W.A. (1964), *Cost and Value in Accounting*, Journal of Accountancy, March, pp. 193.
94. Patten, D.M. (1991), *Exposure, legitimacy, and social disclosure*, Journal of Accounting and Performance, Harvard Business Review, p. 91-101.
95. Patten, D.M. (1992), *Intra-industry environmental disclosures in response to the Alaskan oil spill: a note on legitimacy theory*, Accounting, Organizations and Society, vol. 17, no. 5, p. 471-5.
96. Pedrini, M. (2007), *Human Capital Convergences in Intellectual Capital and Sustainability Reports*, Journal of Intellectual Capital, vol. 8, no. 2, pp.346-366.

97. Pena, I. (2002), *Intellectual capital and business start-up success*, Journal of Intellectual Capital, vol. 3, no. 2, p. 180-98.
98. Penman, S. H. (2009), *Accounting for Intangible Assets: There is also an Income Statement*, disponibil la <https://www4.gsb.columbia.edu/ceasa>
99. Penman, S.H. (2007), *Financial Statement Analysis and Security Valuation*, 3rd edition, McGraw-Hill, Singapore.
100. Petit G. (1999), *Le capital de la connaissance*, Qualité en Mouvement, no.38.
101. Roos, J., Roos, G., Dragonetti, N.C., & Edvinsson, L. (1997), *Intellectual Capital, Navigating the New Business Landscape*, Macmillan Business, London.
102. Roslender, R. (2009), *The prospects for satisfactorily measuring and reporting intangibles. Time to embrace a new model for (ac)counting?*, Journal of Human Resources Costing & Accounting, vol. 13, no. 4, p. 338-359.
103. Roslender, R., Ahonen, G., & Rimmel, G. (2007), *Accounting for the human factor: a brief history of a continuing challenge*, in: Johanson U, Ahonen G, Roslender R, editors. Health and management control: an European perspective. Stockholm: Thomson–Gee Publishing.
104. Sakakibara, S., Hansson, B., Yosano, T., & Kozumi, H. (2010), *Analysts' Perceptions of Intellectual Capital Information*, Australian Accounting Review, vol. 20, no. 54 (3), p. 274-285.
105. Selim, A., Ashour, A., & Bontis, N. (2004), *Intellectual Capital in Egyptian Software Firms*, The Learning Organization: An International Journal, vol.11, no. 4/5, p. 332-346.
106. Sen, A. (1997), *Economics, business principles and moral sentiments*, Business Ethics Quarterly, vol. 6, no. 3, p. 5–15.
107. Sharafi M., Moghadam, Y.M., & Sharafi, T. (2012), *The relationship between dimensions of intellectual capital and knowledge creation: Case study of the headquarters of national gas corporation of Iran*, Management Science Letters, vol. 2, p. 147-160.
108. Singh, I., & Van der Zahn, J. (2008), *Determinants of intellectual capital disclosure in prospectuses of initial public offerings*, Accounting and Business Research, vol. 38, no. 5, p. 409-31.
109. Singhvi, S., & Desai, H. (1971), *An empirical analysis of the quality of corporate financial disclosure*, Accounting Review, vol. 46, no. 1, p. 129-38.
110. Skandia (1994), *Customer Value*, Supplement to Skandia's 1996 Annual Report.
111. Yahaya, A. (2009), *Using Balanced Scorecard to assess performance of banks in Ghana*, MBA thesis, Blekinge Institute of Technology.
112. Zambon, S. (2003), *Study on the Measurement of Intangible Assets and Associated Reporting Practices*, Commission of the European Communities, Enterprise Directorate General, Brussels.
113. Zon A.H., & Muysken, J. (1996), *MASS: A model of Asymmetric Skill Institution*, Merit Research Memorandum, RM2/96-016.
- 114.** IAS 1 *Prezentarea cadrului general pentru întocmirea și prezentarea situațiilor financiare*, versiunea valabilă la 01.01 2012
- 115.*** IAS 38 *Active necorporale*, versiunea disponibilă la 01.01 2012
- 116.*** IFRS 13 *Evaluarea la valoare justă*, versiunea disponibilă la 01.01 2012
- 117.*** IFRS 3 *Combinări de întreprinderi*, versiunea disponibilă la 01.01 2012
- 118.*** SFAS 141 *Business Combinations*
- 119.*** SFAS 142 *Goodwill, intangible asstes and other intangibles*
- 120.***OMFP 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu Directivele Europene, modificat prin OMFP 2869/2010